

Віктор
ПРОСКУРЯКОВ

Мені в житті поталанило. Я кілька разів побував у Відні як архітектор-дослідник, педагог, і вже потім як турист. Ще раніше я побував і в інших країнах - Росії, Узбекистані, Білорусі, Литві, Латвії, Польщі, Словаччині, Франції, Канаді. І мене завжди цікавило - чим міста відрізняються одне від одного. Що в міському середовищі, окрім архітектури (тут я в кращому становищі, ніж середньостатистичний турист), хвилює і найбільше діє на підсвідомість. Яким чином це підсилює сприйняття оточення? А цього разу в місті, яке є однією із загальнолюдських столиць Світу. І ось що мені вдалося відчуті і побачити.

Театральний ВІДЕНЬ*

Будинок посольства України в Австрії. Малюнок В.Проскурякова.

НЮАНСИ КОЛЬОРІВ.

Колір Відня - це не гострий ярмарок і не вибух бенгальських вогнів, як, скажімо, в Парижі, чи майже в усіх містах Північної Америки. З іншого боку, слова "сірий", "суворий", "сухий" щодо Відня теж не підходять. Віденський колір - глибоконюансний, рафінований, хоча й раціональний. І підвалини палітри кольорів міста настільки потужні, що в силу своєї історичності здатні завуальовувати, підкоряти ансамблеві міста крикливу, агресивну палітру реклами наднаціональних корпорацій і фірм.

ЗАПАХИ.

Відень проникнутий тільки його одному дарованим запахом. Він є всюди - в освітніх закладах, переходах, метро, фойє установ, на вулицях. Це запах віденського печива і тістечок, помножений на запах кави. Це взимку. А на межі весни і літа, коли в місті зацвітають і вкриваються листям квіти й дерева, починаєш замислюватися - чи не хочуть віденці відтворити Едем небесний на землі. Агресивних запахів немає і в торговельних центрах. Цьому сприяють сучасна вентиляція і пристрої штучного клімату, досконала технологія зберігання товарів і матеріалів, зонування просторів споруд громадського призначення для людей, що палять, і тих, які ігнорують тютюн.

КАВ'ЯРНІ.

Їх так багато, що місто сприймається як одна величезна кав'ярня. Життя в них розпочинається з самого ранку і триває до глибокої ночі. Кількість місць - від кількох до кількох десятків.

Віденські кав'ярні - це особливе життя віденців, складова їх менталітету, культури, традиції.

АКЦІЇ, ПАРАДИ, ЦЕРЕМОНІЇ.

У Відні вони увібрали в себе кращі риси інших традицій. Скажімо, в німців - порядок, у росіян - таємничу повагу, в американців - білозубі усмішки, а, крім цього, ще й Відню притаманні гумор та іронію. І якщо політичний діяч є екстремістом, то саме на його передвиборчому плакаті в тій чи іншій інтерпретації буде намальована свастика, але не лайка. Або, якщо

*Журнальний варіант

претендент, вибачте, є маніпулятором чи містифікатором, то на передвиборчому плакаті обов'язково замість його носа з'явиться ніс клоуна.

УКРАЇНЦІ ВІДНЯ.

Громада австрійських українців порівняно, наприклад, з Росією, Казахстаном, Канадою, невелика. Найдієвішими організаціями, що зосереджені у Відні, є Спілка українських філателістів Австрії (СУФА), Австрійсько-українське товариство (АУТ), Українська греко-католицька парафія Св. Варвари. Щорічно австрійські українці відзначають Шевченківські роковини, проводять дискусійні вечори, організовують виставки сучасної української філателії, дні Лесі Українки, відпочинок дітей з України в Австрії, розпочали акцію "Діти - дітям: Австрія - Україна", встановили на площі концтабору Ебензее (Горішня Австрія) пам'ятник українським політичним в'язням та багато іншого.

ВІДЕНЦІ. АВСТРІЙЦІ ВІДНЯ.

Усвідомити феномен віденців складно, хоча, як мені здається, я запізнався з ними близько. І складність ця полягає не тільки в тому, що сучасний віденський етнос сильно приправлений південними і східними "спеціями" - турками, тими, хто донедавна населяв Югославію, (а їх в Австрії щонайменше 250 000), китайцями, в'єтнамцями, індійцями, вихідцями з арабських і африканських країн. У Відні проживає не менше однієї п'ятої усього населення Австрії (майже 1,6 млн. жителів).

Справа в тому, що корінні віденці (у 3-4 коліні) самі по собі різні. Тому я переконаний: все, що б не писалось про віденців, буде вибіркоvim і неповним, особливо якщо для опису вибрати одну зі сторін явища - скажімо, рису характеру, мистецькі уподобання. Тому все, що я напишу, є суб'єктивними враженнями.

ОТЖЕ, ПЕРШЕ.

У віденців можна углядати потребу і схильність до колекціонування. І переважно в спокійно-рафінований, а не хворобливий спосіб. Під час свого останнього перебування у Відні, коли я мешкав по вулиці Йосипгассе, в родині

корінних віденських інтелігентів п.п. Лотти і Фелікса Кірхдорферів, мав змогу милуватися їхніми збірками різноманітних побутових речей: дрібничок - зі скла і порцеляни, металу і дерева, розміщених в спеціальних шафах. Або оглядати мапи, фотоальбоми, путівники по країнах і містах Європи на спеціальних полицях. Окрім копій картин відомих австрійських митців, портретів родини, на стінах були також і портрети Франца-Йосипа I в молоді роки, і картини-портрети його цісарської родини. Це, так би мовити, помірковані колекціонери. Але мені відомі інші, а що колекціонують автомобілі, ровери, меблі, спортивний інвентар, антикваріат тощо. У Відні існує ціла інфраструктура торгових закладів, що обслуговує колекціонерів.

ДРУГЕ.

У Відні прийнято вітатися кілька разів на день. Слова "добрий день", "добрий ранок", або "вечір" і радість, з якою це вимовляється, - це, якщо хочете, і ритуал, і елемент самоповаги, і, особливо, самовиховання. Ану нехай хтось спробує декілька разів на день вітати, з доброю усмішкою, скажімо, малосимпатичну особу. Це не просто, але для віденців це є нормою.

ТРЕТЄ.

Віденці чуйні люди. На відміну, скажімо, від мешканців багатьох північноамериканських міст, які, хоча й з люб'язною посмішкою, але на вулиці більше як 120 секунд вам не приділять, віденці на будь-яке запитання дадуть де-

тальне пояснення, більше того - відведуть, порадять.

ЧЕТВЕРТЕ.

За всього "донжуанства" багатьох представників чоловічої половини Відня, у місті, тим не менше, відчувається повага до важливого соціального інституту, яким є родина. Як і в нас в Україні, батьки намагаються допомогти дітям, і навпаки. Як і у нас, в Австрії чоловіки покликані захищати свою родину, землю, а жінка господарювати на ній.

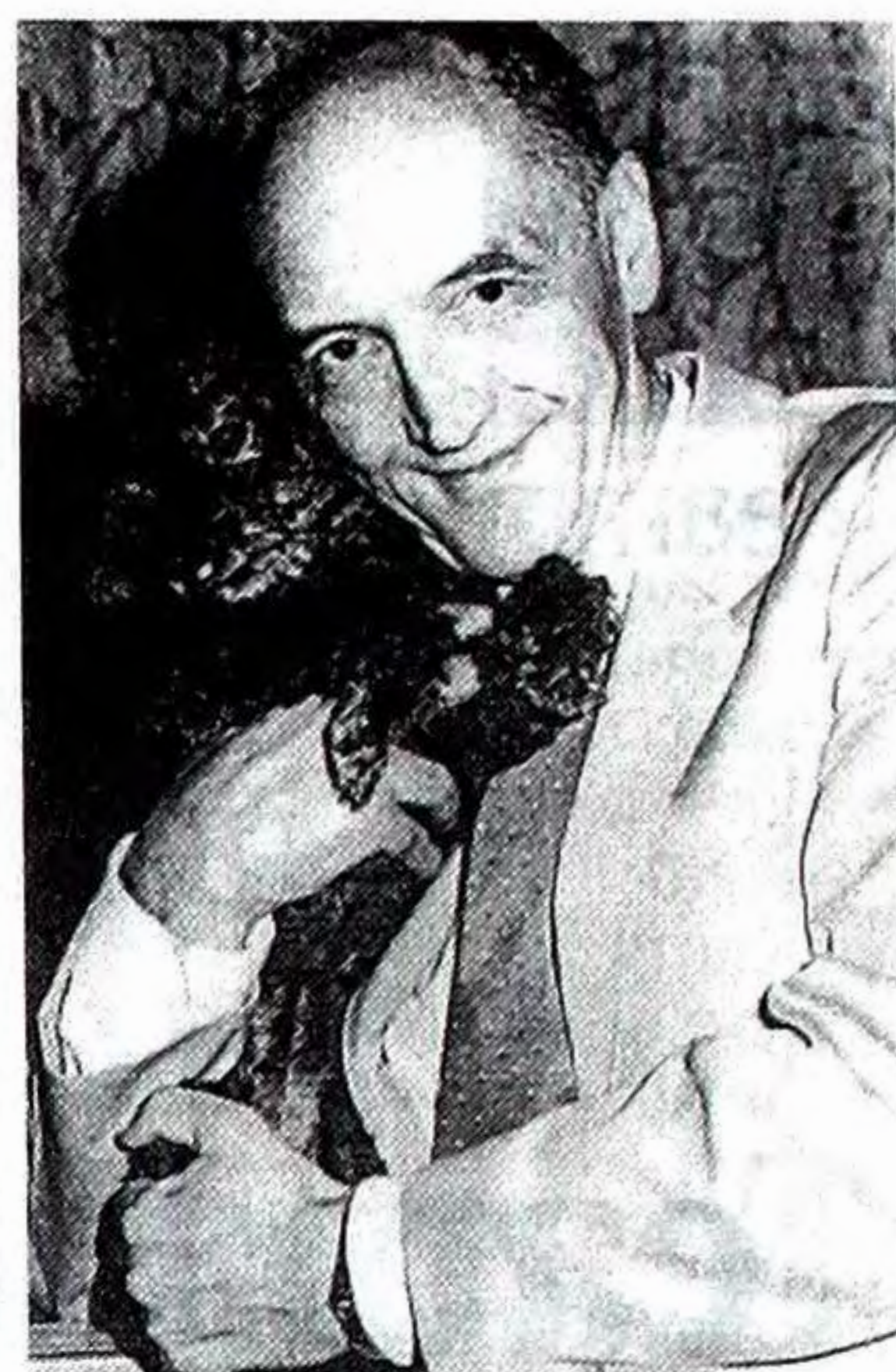
ПЕРЕДОСТАННЄ.

Віденці надзвичайно волю-ві люди. Їм, нащадкам країни-імперії, вдалося перебороти в собі імперські амбіції, але вони зберегли національну гордість.

І ОСТАННЄ.

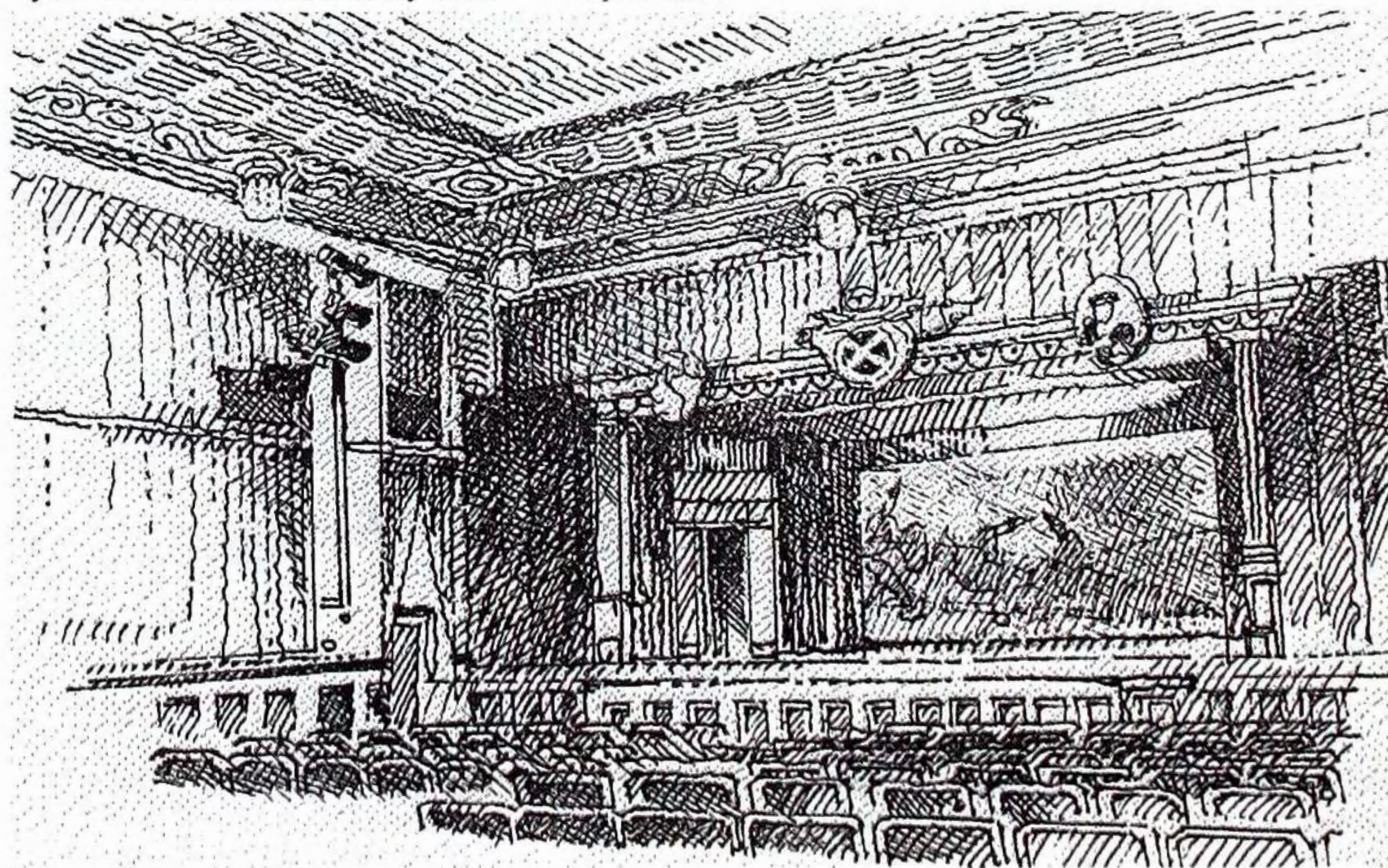
Так само, як і ми, віденці люблять святкувати, співати, танцювати...

Це, напевно, тому, що і в них, в Австрії, є стійкими народні вірування і звичаї, які відображають природні і космічні явища, своєрідна аура яких формується з нерозривно пов'язаних вірувань і ритуалів, міфів минулого (Віндобоні-Відню майже 2000 років!). Аура музики і видовищ. Віденці закохані у театр. Театр - це невичерпна тема для тих, хто хоче усвідомити феномен Відня, віденця і австрійця.

Франц Шафранек (1930-1991) - засновник Віденського Англійського театру.

Зал і сцена Віденського Англійського театру.

ВІДЕНСЬКІ ТЕАТРИ.

У Віденських щотижневих виданнях подають свої програми 34 драматичні театри, 3-5 театрів, що працюють як плейхаузи, не менше 15 кабаре-театрів, 6 музичних на чолі із Віденським Оперним театром, дев'ять закладів, в яких переважає класична музика і понад сорок, де відбуваються модерні музичні вистави, концерти, шоу. Окремо пропонують свої програми театральні колективи, зорієнтовані виключно на дитячо-юнацьку аудиторію, яких більше двадцяти. Але стаціонарних закладів значно більше - деякі віденські театри мають по два і більше повноцінних ігрових майданчики, театральні вистави час від часу відбуваються також в деяких залах кінотеатрів, аудиторіях, виставкових приміщеннях, залах історичних споруд - палаців, замків, оранжерей, музеїв, приміщеннях державних і міських установ. Популярні у місті також вистави у збірно-розбірних і мобільних театральних-видовищних спорудах.

Тому, з чого б не довелося починати розмову про Віденський театр - все буде на користь, все є потрібним.

Те, що я свої розповіді починаю з Віденського Англійського театру (він ще також театр Французький та Італійський) та Інтернаціонального театру, це не тільки тому, що побував у них найперше і навіть подивився травневий репертуар. Зрозуміти їх мені було дещо легше, адже вистави у травні йшли англійською мовою. І хоча моє знання англійської, на жаль, на рівні побутового суржика і перекладача технічних текстів зі словником, вони, все ж таки, кращі за мою "німецьку мову". Просто самим Божим Провидінням було так призначено для мене, що саме в день свого приїзду до Відня, наприкінці квітня, підійшовши до вікна квартири, де мешкав, на другому боці провулка прочитав напис: "Віденський Англійський театр". За 150 метрів від моєї квартири розмістилися ще Ауспергтеатр, кабаре Нідермаєр, Йозефштадттеатр. Але розпочав я з Віденського Англійського. Чому? Напевне, тому, що притягував аншлаг.

Біля входу до театру, де йшла п'єса за твором Річарда Шерідана "Суперники" постійно був натовп.

Р.Шерідан створив чотири комедії, першою з яких є "Суперники". Від комедій "Суперники", "День Св.Патріка" і "Дуенья", написаних протягом 1775-1779 років, прийнято вести відлік веселої, розважальної комедії на англійській сцені. Після фантастичного успіху четвертої комедії "Школи лихослов'я" Шерідан відійшов від Мистецької хроніки

"Молодість, 1997" шов від театральної діяльності і присвятив себе політиці. Навіть заслужив "звання" ірландського націоналіста - саме Шерідан протестував і домігся, щоби не була скасована незалежність ірландського парламенту. (Захищав незалежність Польщі, висловлювався за мирну політику Англії щодо північноамериканських колоній).

Перед виставою я відвідав театр вдень і з дозволу керівництва оглянув зал, сцену, гримерні, костюмерні, кулуари, офіс театру. Після цього я переконався у правильності думки свого віденського колеги доктора Єжі Гота (цей вчений в 1997 році видав власну книгу "Австрійський театр у Лемберзі (18-19ст.)", що, можливо, це є найкращим театральним простором у столиці Австрії).

Композиційно, конструктивно, архітектурно-образно сцена Віденського Англійського театру має риси класицизму англійської комедійної сцени. А герби, різьблення, гра малюнка деревини і світла робить інтер'єр залу аристократичним. Дерево, як основний матеріал інтер'єру, сприяє бездоганній акустиці.

Доля Віденського Англійського театру пов'язана з долею двох людей - його співфундаторів Франца Шафранека і Руз Брінкман.

Франц Шафранек народився в Богемії в 1930 році. П'ятнадцятирічним прибув до Відня студіювати економіку, але захопився театром. Згодом, прослухавши театральні семінари у Західному Берліні, працював актором у Відні в Західній Німеччині. Захистивши докторат у Стокгольмському університеті з історії театру, співпрацював

з багатьма театральними діячами, в тому числі з Інґмаром Бергманом і Бертольдом Брехтом. В 1959 році повернувся до Відня, працював у Бургтеатрі, потім на Австрійському телебаченні. У 1962 році, восени, знайомиться з американською актрисою Руз

Брінкман, яка приїхала туристкою до Відня, і протягом наступного року бере з нею шлюб у Нью-Йорку, але і створює для неї, уже дружини, Англійський театр (саме англійський)! Бо Руз на той час ще не говорила німецькою! Зрозуміти Франца Шафранека можна. Руз Брінкман була не тільки красивою і освіченою жінкою (вона закінчила Йельський університет), а й мала величезний професійний досвід. Їхній

Руз Брінкман (1934-1997) - актриса, дружина Ф.Шафранека.

Вхід до Віденського Англійського театру.

Малюнок В.Проскурякова.

театр досяг неабияких успіхів. З часу заснування (1963р.) до 1997 року відбулося 146 постановок, серед яких 7 світових, 7 континентальних і 3 європейські прем'єри! Крім того, театр зреалізував у 1978-1997 роках 25 французьких вистав, а в 1985-1997 - 16 італійських.

Зрозуміло, що таких успіхів можна досягти за умови запрошення до театру лише першокласних акторів. Зокрема, виконавці головних ролей у виставі "Суперники" мали значний професійний доробок. Діана Моррісон працювала перед Віднем у Королівському Уельському театрі, у театрах Лондона, Скарборо, Стратфорда, на телебаченні; Ендрю Уінкотт у багатьох театрах Грінвіча, Перта, Лондона, створив більше 100 радіо-ролей, працював на телебаченні, в анімації.

В основу сюжету вистави "Суперники" закладений мотив містифікацій. Молодий аристократ-лейтенант Джек Абсолют проникає в дім заможної спадкоємиці Лідії, з якою він під чужим іменем уже заручений своїм батьком. Він видає себе за неможливого молодого хлопця - Баверлея, закохує у себе сентиментальну Лідію, яка готова покинути батьківський дім і піти жити із коханим навіть у хижі. Але в цій п'єсі є ще один персонаж - надзвичайний. Це пані Малапроп, тобто, плутнина. Сама п'єса немов сплетена з двох сюжетів, де на тлі основної інтриги відбувається ще одна, коли Малапроп обігрує слова, речення комічним, недоречним плутанням. Цю гру я не зовсім вловлював, і це найбільша втрата. Шкода, бо діячі театру визнають, що образом Плутанини (Mrs. Malaprop) Шерідан створив особливе слово, що увійшло у мову з першого дня виходу вистави у світ, яке ще й досі у вжитку, живе і функціонує! Словом, шкода, що тонкощі й безліч мовних акторських і режисерсько-акторських знахідок, штрихів і акцентів залишилося поза моїм усвідомленням. Вистава, врешті-решт, як завжди у комедіях, закінчилася хеппі-ендом. Переміг здоровий глузд - Лідія відмовилася від романтики - викрадення, втечі на конях, обов'язково-

го шлюбу у глухій церковці і спокійно виходить за Джека Абсолюта.

Тут, саме в цьому театрі, мені порадили відвідати інший англомовний театр - Віденський Інтернаціональний. У приміщенні на розі Порцелянгассе і Мюльнергассе зранку нікого не було, скільки б не заглядав через вікна-вітрини. Але я наважився постукати, бо чув за дверима якийсь дивний звук. Двері відчинилися і на порозі з'явилася вродлива жінка в халаті і з пілососом. "Прибиральниця", - подумав я. "Я сьогодні чергую, - сказала жінка, - але спробую все показати і розказати про наш театр все, що знаю", - погодилася вона, коли розтлумачив їй, де є Львів і Україна, і чому я у Відні. Пізніше, коли я вже по-дружньому розпрощався з нею і отримав на пам'ять буклет театру, то з нього дізнався, що "прибиральницею", "черговою" і водночас моїм гідом по театру була не хто інша, як прима і співзасновник театру Мерлін Клоус! Від неї я дізнався, що Інтернаціональний театр заснований у Відні американськими акторами на чолі із Біолом Уоллеком у 1973-74 роках. А в приміщенні на Порцелянгассе театр розмістився на 4-5 років пізніше. Театр працює не тільки у Відні, й гастролює у Австрії і в США. І хоча всі актори театру, а труп складається з 11 осіб, американці - колектив, фінансово і ідеологічно, підтримується виключно урядом Австрійської республіки. 95 відсотків глядачів цього театру - австрійці. Тепер театр має два власних приміщення зі сценою. Перше (на 66 місць) на Порцелянгассе на рівні першого поверху, друге - театр "Фундус" - для експериментальних вистав, устатковане в підвалі діючого монастиря при Сервітен Кірхе. Його зал нагадує водночас і сцену театру Стародавньої Греції і Римські катакомби. Тут, за допомогою різноманітних перегородок і завіс вибудовується будь-який сценічний простір, як і перше, це приміщення у підвалі досконало обладнане технічними пристроями: кондиціонерами, софитними батареями, прожекторами, акустичними і

протипожежними системами.

На час моєї екскурсії, в театрі йшла вистава "Арсенік і старе мереживо" за твором Жозефа Кессельрінга.

Саму виставу мені, з прозаїчної причини, побачити не довелося. Хоча мене й запрошували відвідати театр ввечері (усі вистави починаються не раніше 19.30 - у Відні ніхто електрику не економить). Квитки у театрах Відня, в тому числі й у Інтернаціональному коштують в середньому 250-280 шилінгів (близько 25 доларів США), - і хоча це за віденськими вимірами недорого, але якби я купував квиток хоча б раз на день, моя стипендія не витримала б. Тому про репертуар суджу з розповіді актриси Мерилін Клоус. "Арсенік" - одна з найвідоміших американських комедій, котра набула популярності завдяки кінематографу (переважно завдяки гріблсучої Кері Грант), комедія була створена бродвейськими продюсерами Говардом Ліндсеєм та Расселом Крузом, влітку 1941 року. Вона розвивається на взаємодносинах сестер Брівстер та двох їх племінників, перший з яких є будівничим Панамського каналу, а другий - такий собі шанувальник голлівудських зірок і зірочок. За задумом автора, класичне видовище жахів - (адже сестри Брівстер - маньяки-вбивці) розігрується за жанром і вимогами комедії. Мерилін Клоус грає роль однієї з сестер Брівстер. В цей же час на двох сценах Інтернаціонального театру проходили також вистави для дітей - "Ельф і Швець" за казками братів Грімм та "Сільвія Пляц" Елайна Івс-Камерона. В майбутньому очікувались вистави "Дракула", "Весела Різдвяна пісня" і "Щоденник Анни Франк", репетиції яких труп театру розпочала ще на початку року.

Мері Мертлі (1918-1989) - найкраща виконавиця ролі Малапроп у Віденському Англійському театрі.

